

In de rubriek
Arte bespreken
we elke editie een
kunstwerk
van Italiaanse
hand

Bacchus

Michelangelo Merisi da Caravaggio

De god Bacchus, ook wel bekend als Dionysus, werd in 1596 door Caravaggio geschilderd als een brutale zestiende-eeuwse puber, die lijkt te flirten met de toeschouwer. Wat wilde de wereldberoemde schilder zeggen met deze opvallende weergave van de Romeinse god van de wijn? Tekst Inger van der Ree

In 1596 was de schilder Michelangelo Merisi da Caravaggio, kortweg Caravaggio, druk in de weer voor kardinaal Del Monte, die in Rome zo'n veertig werken bij hem besteld had. Op de verlanglijst van kardinaal Del Monte stond onder andere een figuur van Bacchus, de Romeinse god van de wijn, roes en extase. Deze god, die in de Griekse mythologie beter bekendstaat als Dionysus, reisde de wereld over om mensen bekend te maken met de teelt van wijnstokken en fruitbomen.

Verveelde zestiende-eeuwse puber

De Bacchus die Caravaggio schilderde was echter geen verheven heilige maar een opvallend gewone jongeman, die zo van de straat geplukt leek te zijn. Daarmee onderscheidde Caravaggio zich volledig van zijn tijdgenoten, die geneigd waren goden en heiligen te omringen met een zweem van het bovenaardse. De Bacchus die Caravaggio vereeuwigde had daarentegen vingers met vieze, bruine nagels en de ogen van een verveelde en brutale zestiende-eeuwse puber. Zijn toga, die ongetwijfeld ooit maagdelijk wit was, viel van zijn schouder en onthulde zijn torso op een uitnodigende, sensuele manier.

Volgens sommige kunsthistorici gaat er van deze Bacchus zelfs zoveel sensualiteit uit dat ze geloven dat dit schilderij eigenlijk een verwijzing is naar een homo-erotic verlangen. Van Caravaggio zelf, of misschien wel van kardinaal Del Monte, die naar het schijnt, graag dineerfeesten gaf waarbij hij jonge mannen vroeg in dameskleding aan tafel te verschijnen. Toch wordt deze theorie, ook nu nog, re-

gelmatig in twijfel getrokken: in de zestiende eeuw stond er een zware straf op sodomie, dus zou een schilder of opdrachtgever daadwerkelijk zo open durven zijn over zijn seksuele voorkeur?

Gecomplieerd heethoofd

Homo-erotic of niet, dit schilderij ademt een ingehouden maar heftige emotie, die Caravaggio – ondanks zijn jonge leeftijd – al snel in veel van zijn schilderijen wist te verwerken. Onder andere dankzij het gebruik van licht en donker; oftewel *chiaroscuro*, dat daarvoor nog niet eerder zo dramatisch in beeld werd gebracht. Misschien hielp zijn gecomplieerde karakter hem hierbij een aardig eindje op weg. Caravaggio had in zijn korte leven (hij leefde van 1571 tot 1610) altijd ruzie, kwam regelmatig in aanraking met de politie en werd vervolgd voor moord toen hij tijdens een gevecht zijn tegenspeler neerstak. Hij vluchtte naar onder andere Napels en Malta, waar hij ondanks zijn criminele verleden omkwam in het werk. Voor de neus van Bacchus schilderde Caravaggio een fruitschaal, vol rottende appels en perziken, die een vanitas uitbeeldt. Een symbool dat in veel schilderijen opdoemt en de zinloosheid en de tijdelijkheid van het aardse bestaan moet verbeelden. Maar het zou ook een waarschuwing aan de opletten toeschouwer kunnen zijn: hoe oneindig het leven (en de jeugd) ook mag lijken, het tegendeel is waar. Niet veel later heeft Caravaggio dat misschien zelf ook beseft, toen hij in Porte Ercole de dood vond. Waaraan hij overleed is tot op de dag van vandaag een punt van discussie.

De Bacchus die Caravaggio schilderde was geen verheven heilige maar een opvallend gewone jongeman, die zo van de straat geplukt leek te zijn

Stillevens

Tijdens de vroege jaren van zijn carrière was Caravaggio in de leer geweest bij de maniëristische schilder Giuseppe Cesari, die hem voornamelijk begeleidde in het schilderen van stillevens van fruit. Deze stillevens komen behalve in Bacchus in meer van zijn werken terug, zoals *Jongen met fruitmand*.

Oneindige invloed

Vaak wordt gezegd dat de invloed van Caravaggio doorsijpelt in de hedendaagse kunst. De beroemde regisseur Martin Scorsese zei daarover het volgende in het boek *Caravaggio: A Life Sacred and Profane*. 'You come upon the scene midway and you're immersed in it... It was like modern staging in film: it was so powerful and direct. He would have been a great film maker, there's no doubt about it.'

Zelfportret

In 1922 werd ontdekt dat Caravaggio op de wijnkaraf een zelfportret geschilderd heeft dat met het blote oog lastig te zien is. Recentelijk hebben wetenschappers met infraroodtechnologie opnieuw bevestigd dat onder de verflagen Caravaggio vereeuwigd is, met in zijn hand zelfs een penseel!

Tip!

Van 16 december t/m 24 maart wordt in het Centraal Museum een grote tentoonstelling georganiseerd over de Caravaggisten, een zeventiende-eeuwse kunststroming die ontstond naar aanleiding van Caravaggio. Geldt Caravaggio nog altijd als belangrijkste inspiratiebron voor de Utrechtse kunstenaars Baburen, Honthorst en Ter Brugghen?

WAAR TE ZIEN?

Palazzo degli Uffizi,
Florence, uffizi.it
Afmetingen: 95 x 85 cm